

Єгорова О. В.

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень, доцент

Дорошенко А. П.

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень, доцент

Кончаковський Є. О.

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень, доцент

Полтавський державний аграрний університет

м. Полтава, Україна

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕРЕХОДУ З ІНТЕНСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ОРГАНІЧНІ

Впродовж останніх десятиліть Україна послідовно нарощує обсяги експорту органічної сільськогосподарської продукції та досягла 2019 р. показника 99 млн євро, при цьому обсяги внутрішнього ринку органіки втричі менше. [1]

Наша країна має обґрунтовані амбіції стати світовим лідером виробництва органічної сільськогосподарської продукції. Для цього є гарні стартові умови – 8 млн га придатних для органічного виробництва земель та принаймні 20 млн га земель, які мають потенціал поліпшення до необхідного екологічного стану [5], багатовікові традиції дбайливого господарювання на землі та значна кількість населення, яке потенційно можливо залучити у цю сферу.

Проте, наявний потенціал вітчизняного органічного аграрного виробництва не використовується – станом на кінець 2019 р. частка органічних земель у загальній площі сільськогосподарських угідь становить лише 1,1% [5]. В

останні роки уповільнився процес переходу на органічні технології, зокрема знижуються темпи приросту «органічних господарств» та щорічний приріст площі органічних сільськогосподарських угідь у порівнянні з попереднім роком. Викликає занепокоєння й той факт, що експортується здебільшого органічна сировина, а не готова для споживання продукція. [4, 7].

Процес переходу на органічне господарювання в Україні гальмується низкою проблем, ризиків та упереджень. Серед аграріїв поширений стереотип щодо нижчої ефективності виробництва продукції за органічними технологіями у порівнянні з інтенсивними. І, дійсно, підстави для такої точки зору є – використання хімічних добрив, гербіцидів, пестицидів, отрутохімкатів якщо не гарантує отримання високих врожаїв, то максимально наближує до такого результату. У тваринництві використання кормів без консервантів, відмова від антибіотиків, збудників апетиту та гормонів-стимуляторів зростання, створення безстресових умов утримання й транспортування потребують додаткових витрат, які можуть не окупитися.

Втім, аналіз можливих позитивних результатів та негативних наслідків впровадження органічних сільськогосподарських технологій має бути комплексним і здійснюватися не лише за екологічною та економічною ефективністю, але й за технологічною (зокрема, енергетичною) та соціальною. Зауважимо, що не усі показники оцінки переходу на органічне ведення сільського господарства можна виміряти кількісно, зокрема важко дати формалізовану оцінку таким важливим результатам як вплив на здоров'я людей, рослин і тварин, створення безпечного життєвого простору або зменшення залежності від зовнішніх постачальників ресурсів. По впливу, який можна виміряти, ефект має визначатись як різниця показників традиційного та органічного виробництва.

Порівняльний аналіз наведених показників, розрахованих для різних технологій виробництва, дозволить наочно побачити переваги органічного ведення господарювання. Зазначимо, що деякі ефекти можуть проявлятися одразу, а деякі – із часом, навіть через десятиліття. Так, у перші роки перехідного періоду з інтенсивної на органічну технологію землеробства відбувається зниження урожайності на 10-15%, але надалі вона зростає. [6]

Для оцінки екологічної ефективності пропонуємо наступні показники:

- 1) екологічні характеристики якості одержаної продукції (згідно з державними стандартами України по кожному виду продукції);
- 2) показники якості ґрунтів (вміст гумусу, поживних речовин, глибина орного шару, рівень кислотності, ступень схильності до ерозії, засоленості,

заболоченості тощо);

3) шкідливі викиди у повітря, підземні води, річки внаслідок виробничих процесів на даному виробництві;

4) біорозмаїття (кількість видів флори та фауни даного регіону).

Показники технологічної оцінки запровадження органічного виробництва:

- урожайність сільськогосподарських культур, ц з га;
- продуктивність сільськогосподарських тварин та птиці, кг або шт від однієї голови;

- тривалість технологічного циклу, днів;

- показники використання землі;

- показники інтенсивності та продуктивності використання техніки, машин;

- паливомісткість одиниці продукції, ц;

- енергомісткість одиниці продукції, кВт-год;

- трудомісткість одиниці продукції, люд.-год.

Економічні результати запровадження органічного агровиробництва пропонуємо оцінювати за показниками:

- собівартість одиниці продукції, грн;

- матеріаломісткість одиниці продукції, грн;

- капіталомісткість одиниці продукції, грн

- ціна одиниці продукції, грн;

- обсяги реалізації продукції, одиниць;

- валовий прибуток (збиток), тис. грн;

- прибуток (збиток) з 1 га (або від однієї голови), грн;

- рівень рентабельності виробництва, %;

- витрати на сертифікацію виробництва (часто щорічні), системний контроль оцінки процесу виготовлення продукції та вихідного продукту;

- коефіцієнт окупності виробничих витрат;

- витрати на сплату екологічного податку, грн;

- витрати на подолання наслідків забруднення навколишнього середовища, грн.

Для оцінки соціальної ефективності пропонуємо порівнювати показники:

1) кількість працівників, долучених до даного виробництва, осіб;

2) затрати робочого часу на виробництво, люд.-год;

3) рівень середньої заробітної плати на даному виробництві, грн;

4) кількість споживачів органічні продукти, осіб;

5) клас гігієнічної класифікації праці умови праці на даному виробництві,

відповідно до Державних санітарних норм та правил [2];

б) показники розвитку сільських територій (стан доріг, забезпечення комунікаціями, дотримання санітарних вимог, кількість зайнятого населення, технічний стан об'єктів соціально-культурного побуту тощо).

Отже, перехід на органічні технології може дати підприємству позитивний екологічний, економічний, технологічний (ресурсний), соціальний ефекти. Разом з тим впровадження органічних технологій може мати й нейтральні чи навіть негативні наслідки. Негативний ефект може проявлятися, наприклад, у випадку перевищення витрат діяльності над отриманими доходами або якщо скорочуються робочі місця чи знижується рівень заробітної плати працівників.

Розвиток органічного виробництва продукції можливий лише за умови зацікавленості сільськогосподарських виробників у вирощуванні такої продукції. Для прийняття обґрунтованого рішення щодо переходу з інтенсивних на органічні технології на конкретному сільськогосподарському підприємстві, ми пропонуємо використовувати вищенаведену систему показників ефективності.

Список використаних джерел

1. Внутрішній ринок органічної продукції України, експорт та імпорт за 2019 рік. AgroPolit.com: *веб-сайт*. URL: <https://agropolit.com/infographics/view/95> (дата звернення: 15.02.2021).

2. Державні санітарні норми та правила «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу», затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я від 08.04.2014 № 248. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0472-14#Text> (дата звернення: 15.02.2021).

3. Єгорова О. В., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник Ю. М. Економічний аналіз: навч. посіб. Полтава : РВВД ПДАА, 2018. 290 с. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/1260> (дата звернення: 15.02.2021).

4. Маховець М. Куди рухається та чи має шанси органічне агровиробництво в Україні. Онлайн-платформа «Дія.Бізнес»: *веб-сайт*. URL: <https://business.ua/uk/kudi-rukhaetsya-ta-chi-mae-shansi-organichne-agrovirobnitstvo-v-ukrajini> (дата звернення: 15.02.2021).

5. Органічне виробництво в Україні. Інформаційно-аналітичний портал АПК України: *веб-сайт*. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrajini> (дата звернення: 15.02.2021).

6. Органічне землеробство. Головний сайт для агрономів. Superagronom.com: *веб-сайт*. URL: <https://superagronom.com/slovnik->

agronoma/organichne-zemlerobstvo-id18574 (дата звернення: 15.02.2021).

7. Органічне сільське господарство. Офіційний сайт Федерації органічного руху України: *веб-сайт*. URL: <http://organic.com.ua/organichne-silske-gospodarstvo/> (дата звернення: 15.02.2021).

8. Україна – на другому місці за експортом органічної продукції до ЄС. УКРІНФОРМ: *веб-сайт*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3040089-ukraina-na-drugomu-misci-za-eksportom-organichnoi-produkcii-do-es.html> (дата звернення: 15.02.2021).